

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка**

Факультет дошкільної, початкової освіти і мистецтв

Кафедра мов і методики їх викладання

Кваліфікаційна робота
на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти
за спеціальністю 012 Дошкільна освіта
на тему:

**НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ НАРОДОЗНАВЧОГО МАТЕРІАЛУ**

Виконала:
студентка 2 курсу, 63 групи
Спеціальності 012
«Дошкільна освіта»
Ковтун Ірина Олександрівна

Науковий керівник:
к. пед. н., доцент
Михайленко Олена Вікторівна

Роботу подано до розгляду «___» _____ 20__ року.

Студентка

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Науковий керівник

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Кваліфікаційна робота розглянута на засідання кафедри *дошкільної та початкової освіти* протокол № _____ від «___» _____ 20__ р.

Студентка допускається до захисту даної роботи в екзаменаційній комісії.

Зав. кафедри

Ірина ТУРЧИНА

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1	
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	7
1.1. Сутність поняття національного-патріотичного виховання.....	7
1.2. Особливості національного-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку	16
1.3. Форми та методи національного-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами народознавчого матеріалу.....	19
Висновки до розділу 1	19
РОЗДІЛ 2	
ДОСЛІДНИЦЬКО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З РОЗВИТКУ ПАТРІОТИЧНОЇ ВИХОВАНOSTІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ НАРОДОЗНАВЧОГО МАТЕРІАЛУ.....	24
2.1. Вивчення рівнів національного-патріотичної вихованості дітей старшого дошкільного віку	27
2.2. Експериментальна система форм та методів використання народознавчого матеріалу у формуванні особистості громадянина України.....	35
2.3. Перевірка та аналіз результатів педагогічного експерименту.....	44
Висновки до розділу 2.....	49
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	52
ДОДАТКИ.....	56

ВСТУП

Актуальність дослідження. Великим надбанням, особливістю та національною цінністю українського народу, являється патріотизм. Сьогоденним завданням освітян є виховання свідомого громадянина – патріота своєї держави, Батьківщини. Формування особистості та національної свідомості, як відданого громадянина своєї країни, є невід’ємною частиною дошкільної освіти.

Викладачам доручається сприяти формуванню у дітей позитивного ставлення до України, підтримувати національні традиції та мову, виховувати повагу до національних цінностей та родини, а також підтримувати бережливе ставлення до природного середовища.

Концепція дошкільного виховання передбачає у дітей розвиток національної культури, національно-патріотичного виховання засобами народознавства, яка є внеском у загальнолюдські надбання демократичності, виховання дітей, виходячи з історичного минулого, яке формує у них відчуття патріотизму та інтернаціоналізм.

Період дошкільного віку є найбільш сприятливим для емоційно-психологічного впливу на дитину. В цьому віці найкраще формується виховання патріотизму, любові до своєї Батьківщини. Особливістю патріотичного виховання є визначення вікового етапу, в період якого можливе активне формування патріотичних почуттів. Початком систематичного патріотичного виховання є середній дошкільний вік, саме в цей період активується цікавість та інтерес дитини до соціуму, суспільних явищ.

Патріотизм, що є важливою національною цінністю для українського народу, вимагає від освіти завдання виховання свідомого громадянина, який відчуває глибоке патріотичне покликання до своєї країни. Задача формування національної свідомості та патріотичного ставлення дитини стає особливо важливою для України сьогодні. Після перемоги України у війні проти

російських терористів, наша країна буде потребувати відданих громадян, які глибоко кохають свою Батьківщину та сприяють її відбудові на рівні, відповідному європейським стандартам.

Педагогічна наука має значний науковий доробок у дослідженні проблеми виховання патріотизму у дітей. Цей досвід збагатили видатні педагоги, такі як С. Русової, К. Ушинський, В. Сухомлинський. Серед сучасних наукових дослідників цієї теми варто відзначити Л. Артемову, О. Денисюка, А. Богуша, М. Машовця та інших.

Завдання та мета національно-патріотичного виховання – формування свідомості у молодих поколінь, любов до рідного краю, країни, шанобливе ставлення до праці інших, захисників Батьківщини, державних знаків та символіки, народних свят та традицій держави.

Метою дослідження є обґрунтувати та експериментально перевірити форми та методи використання народознавчого матеріалу у формуванні особистості громадянина України.

Завдання дослідження:

Відповідно до теми і мети наукового дослідження було поставлено такі завдання:

1. Розглянути підходи відомих педагогів до визначення понять «патріотизм», «патріотичне виховання».
2. Схарактеризувати особливості національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку.
3. Розглянути форми та методи національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами народознавчого матеріалу.
4. Діагностувати рівні патріотичної вихованості старших дошкільників.
5. Науково обґрунтувати й експериментально перевірити форми та методи національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами народознавчого матеріалу.

Об'єкт дослідження: патріотичне виховання дітей дошкільного віку засобами народознавчого матеріалу.

Предмет дослідження: форми та методи національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами народознавчого матеріалу.

Методи дослідження:

- *теоретичні:* описово – аналітичний (аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури вітчизняних і зарубіжних авторів);
- *емпіричні:* опитування, анкетування, спостереження, бесіда, дидактичні ігри, проведення експерименту;
- метод математичної статистики використовується для аналізу даних, отриманих під час педагогічних експериментів, а також для перевірки достовірності отриманих в ході дослідження результатів.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в розробці та впровадженні методики національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобом народознавчого матеріалу.

Практичне значення дослідження полягає в можливості застосування методики національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобом народознавчого матеріалу.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 62 сторінки, з них основного тексту – 49 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

1.1 Сутність поняття «національно-патріотичне виховання»

За результатами аналізу довідникової літератури та періодики з'ясовано, що існують різні підходи до визначення терміну «патріотизм». У Великому тлумачному словнику сучасної української мови це поняття визначається як: «любов до Батьківщини, відданість їй та своєму народові, готовність прийти на її захист», а «патріот – це той, хто любить свою батьківщину, відданий своєму народові, готовий заради них на жертви і подвиги» [9, с. 894].

Я. Коменський першим у педагогіці найбільш послідовно висвітлив проблему виховання патріотизму у дітей, визначив це поняття як любов до рідної землі, місцевості, де народилася людина [16].

Сутність патріотизму розширив К. Ушинський, який до основних засад формування патріотизму додав вивчення середовища, де дитина народилася, рідної мови та народного фольклору, звичаїв і традицій [32].

Розглядаючи патріотизм як сукупність політичних і моральних ідей, моральних почуттів, В. Сухомлинський здійснював патріотичне виховання на основі гармонійного взаємозв'язку інтересів особистості і держави. При цьому він підкреслював, що удосконалення в учнів світоглядної свідомості патріота відбувається шляхом оновлення змісту освіти, який за своїм обсягом і характером має відображати насамперед ідейно-ціннісне багатство рідного народу і вищі здобутки світової культури, сприйняті крізь призму національної свідомості, а ставлення вихованця до свого фізичного і психічного здоров'я необхідно розглядати не тільки як особисту справу, а й як вияв відповідальності перед суспільством і державою. Він вважав за необхідне переорієнтування вчителя із ролі контролера, організатора виховних заходів на

старшого товариша, друга, духовного орієнтира, наукового консультанта, організатора самостійного здобуття знань, творчості школярів [17, с. 30].

Проблеми патріотичного виховання на сучасному рівні досліджували І. Бех та Н. Чорна. Як автори Програми патріотичного виховання дітей та учнівської молоді науковці зазначають, що патріотизм – це “суттєва частина суспільної свідомості, яка проявляється у колективних настроях, почуттях, ціннісному ставленні до свого народу, його способу життя, національних здобутків і достоїнств, культури, традицій, героїчного історичного минулого і сьогоденної розбудови держави як єдиної нації, до безмежних просторів Батьківщини, її природних багатств” [1, с. 17].

Звідси випливає, що особливу увагу у формуванні патріотичного почуття необхідно приділяти саме емоційно-чуттєвій сфері, адже людські емоції і почуття найяскравіше виражають духовні запити і прагнення людини, її ставлення до дійсності.

У педагогічному словнику зазначається, що патріотизм – це любов до Батьківщини, відданість їй, готовність служити її інтересам, іти на самопожертву. Патріотизм виявляється в практичній діяльності, спрямованій на всебічний розвиток своєї країни, захист її інтересів. Виховання патріотизму у дітей розпочинається з виховання у них любові до рідної мови, культури народу та його традицій, поваги до сімейних реліквій, пов’язаних із трудовими і бойовими сторонами життя предків, близьких родичів, земляків [25, с. 134].

Таким чином, можна визначити етапи виховання патріотизму особистості, що формуються з дошкільного віку до юності:

- виховання поваги до своїх батьків, своєї родини;
- виховання позитивного ставлення до «малої батьківщини» (свого села, краю;
- виховання позитивного ставлення до своєї країни (державницького патріотизму);
- виховання усвідомлення належності до певної історичної спільноти;

- виховання доброзичливого ставлення до інших народів світу – якість, притаманна високодуховній особистості, яка формується у процесі самовиховання протягом усього життя [28, с. 14].

Отже, предметом патріотичного виховання є такі категорії, як: категорії малої та великої Батьківщини, рідна мова, мати і батько, історія народу і держави, національна ідея, національна культура, самовизначення; герої народу, держави. Результатом патріотичного виховання можна вважати людину, яка розуміє і поділяє сутність національної ідеї; є носієм національної культури; своєю професійною діяльністю сприяє економічному, науковому, культурному зростанню Батьківщини; любить і відстоює рідну мову, користується нею; любить, захищає і відстоює рідну країну; підтримує співгромадян з патріотичним способом мислення.

Сучасна Українська держава і її громадяни стали активними учасниками важливих процесів, які визначатимуть подальшу долю країни, її сусідів та світового порядку. У ці дні, коли наша країна стикається зі складними викликами і загрозами, а також великими можливостями розвитку, головним завданням для суспільного прогресу стає не лише збереження суверенітету та територіальної цілісності, але й політичний та соціальний розвиток.

Особливий акцент робиться на політичному розвитку і розвитку суспільства. Це означає, що ми шукаємо шляхи інтеграції в європейське співтовариство та розробляємо нову стратегію освіти як комплексну і багатогранну систему, яка вирішально впливає на майбутній розвиток України [6, с. 142].

Серед напрямів виховання найбільш актуальними сьогодні є патріотичне та громадянське виховання як центральні, основоположні напрями, що відповідають як актуальним потребам, так і викликам сучасності, закладаючи основу для виховання свідомості нинішнього та майбутніх поколінь.

Інтеграційні процеси, які мають місце в Україні, підкреслюють європейську спрямованість країни, а також сприяють пробудженню громадянської та громадської активності. Вони спричиняють появу

різноманітних громадських рухів і поширення волонтерської діяльності. У цьому контексті слід також враховувати технологічну та комунікаційну глобалізацію, міграційні зміни в суспільстві, процеси ідентифікації та переідентифікації в особистісному розвитку кожного українця.

Всі ці фактори сприяють збудженню інтересу до історії, культури, релігії, традицій і звичаїв українського народу, а також спонукають до виявлення патріотичних почуттів та нового ставлення до своєї національної спадщини.

Саме зараз виявляється настільки актуальним завданням розроблення нових методів та підходів до виховання патріотизму як почуття та як фундаментальної якості особистості. Важливо пам'ятати, що Україна має багату та славетну культуру та історію, яка є важливим джерелом та міцним фундаментом для виховання дітей та молоді. Ці цінності вже внесені в сферу освіти та загальної освіти, проте сучасні суспільні зміни вимагають перегляду та переосмислення, відкриваючи нові можливості для сфери освіти.

Основним принципом системи виховання національної свідомості є ідея побудови української державності, яка виступає як об'єднуючий фактор для спільного розвитку українського суспільства та формування політичної нації України. Важливою складовою виховної роботи є відновлення історичної спадщини, що сприяє зміцненню національної ідентичності та патріотичних почуттів серед наших громадян, особливо серед молодого покоління, і є важливою частиною процесу формування національного самосприйняття. Всі ці аспекти відкривають нові можливості для сфери освіти та виховання молодого покоління в Україні [3, с. 66].

Серед них можна відзначити Київську Русь, Велике князівство Литовське, Військо Запорізьке, Гетьманщину, Українську Народну Республіку, Гетьманат Павла Скоропадського, Західноукраїнську Народну Республіку, Карпатську Україну та інші проекти, спрямовані на відродження України. Важливим є розвиток української політичної культури в епоху Речі Посполитої та Австро-Угорщини, а також новий погляд на роль Кримського ханства як держави кримськотатарського народу. Важливими аспектами є тривале військове

протистояння та плідна військово-культурна співпраця у ці періоди, які заслуговують на особливу увагу та вивчення.

Важливим завданням є розгляд порівняльно-історичної інформації про підриє державності в інших європейських країнах, репрезентованих сьогодні потужними європейськими державами. Особливого розгляду потребують історичні обставини, що призвели до розриву державницької традиції.

Важливо враховувати, що національно-патріотичне виховання не повинно пропагувати культурний імперіалізм, тобто уявлення про світ через призму власної культури. Замість цього, ця концепція ґрунтується на ідеї об'єднання різних народів, національних та етнічних груп, які живуть на території України, навколо ідеї української державності та громадянства. Це стає спільним надбанням, яке сприяє всебічному соціальному та культурному розвитку всіх громадян.

Українська держава відкидає будь-які форми дискримінації та підтримує всі мови та культури, які пережили дискримінацію під час колоніальної залежності України [2, с. 18].

На сучасному етапі розвитку України, коли існує безпосередня загроза денаціоналізації, втрати державної незалежності та потрапляння під вплив інших держав, настала необхідність переглянути попередні підходи та вжити системних заходів для зміцнення патріотичного виховання дітей і молоді. Цей процес спрямований на формування нового громадянина України, який діє відповідно до національних та європейських цінностей. Серед цих цінностей можна виділити:

- повагу до національних символів, таких як герб, прапор і гімн України;
- участь в громадсько-політичному житті країни;
- дотримання прав людини;
- пріоритет права;
- толерантне ставлення до цінностей та переконань представників інших культур, а також до регіональних і національних мовних особливостей;
- рівність перед законом;

- готовність захищати суверенітет і територіальну цілісність України.

Національно-патріотичне виховання дітей та молоді – це комплексна системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади, громадських організацій, сім'ї, закладів освіти, інших соціальних інститутів щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави. Найважливішим пріоритетом національно-патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави, нації, що регулюється нормативними документами з питань Національно-патріотичного виховання дітей та молоді, а саме:

Лист МОН від 10.06.2022 № 1/6267-22 "Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України"

Наказ МОН від 06.06.2022 №527 "Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України та визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 № 641"

Закон України від 18.01.2001 № 2235-III «Про громадянство України»

Закон України від 6.03.2003 № 602-IV «Про Державний Гімн України»

Закон України від 28.11.2006 № 376-V «Про голодомор 1932-1933 років в Україні»

Закон України від 9.04. 2015 № 315-VIII «Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939-1945 років»

Закон України від 09.04.2015 № 317-VIII «Про засудження комуністичного і націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їх символіки»

Указ Президента України від 13.11.2014 № 872 «Про День Гідності та Свободи»

Указ Президента України від 13.11.2014 № 871 «Про День Соборності України»

Указ Президента України від 14.10.2014 № 806 «Про День захисника України»

Указ Президента України від 11.02.2015 № 69/2015 «Про вшанування подвигу учасників Революції гідності та увічнення пам'яті Героїв Небесної Сотні»

Указ Президента України від 22.02.2017 №17/2016 «Про заходи з відзначення 100-річчя подій Української революції 1917 – 1921 років»

Указ Президента України від 18 травня 2019 року № 286/2019 "Про Стратегію національно-патріотичного виховання"

Постанова Верховної Ради України від 28.01.1992 № 2067-XII «Про Державний прапор України»

Постанова Верховна Рада України від 19.02. 1992 № 2137-XII «Про Державний герб України»

Постанова Верховної Ради України від 18.12.2018 № 2654-VIII «Про відзначення пам'ятних дат і ювілеїв у 2019 році»

Постанова Кабінету Міністрів України від 17.10.2018 № 845 «Деякі питання дитячо-юнацького військово-патріотичного виховання»

Розпорядження Кабінету Міністрів України від 08.09.2009 №1494 «Про затвердження Плану заходів щодо підвищення рівня патріотичного виховання учнівської та студентської молоді шляхом проведення на постійній основі тематичних екскурсій з відвідуванням об'єктів культурної спадщини»

Наказ Міністерства освіти і науки України від 07.09.2000 № 439 «Про затвердження Рекомендацій щодо порядку використання державної символіки в навчальних закладах України»

Наказ МОН від 31.03.2017 № 519 “Про затвердження Плану заходів Міністерства освіти і науки України щодо вшанування пам'яті Героїв Небесної Сотні”

Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.08.2019 № 1038 «Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 № 641»

Лист МОН від 16.08.2019 №1/9-523 "Про національно-патріотичне виховання у закладах освіти у 2019/2020 навчальному році".

Національно-патріотичне виховання дітей і молоді є складною, систематичною та цільовою ініціативою, яку реалізують державні органи, громадські організації, сім'я, навчальні заклади та інші соціальні установи. Ця ініціатива спрямована на формування високого рівня патріотичної свідомості, почуття відданості і любові до рідної країни, підтримку добробуту молодого покоління свого народу, а також готовність виконувати громадянські та конституційні обов'язки щодо захисту національних інтересів, територіальної цілісності та незалежності України. Основним завданням національно-патріотичного виховання є створення ціннісного підходу особистості до українського народу, Батьківщини, держави та нації [4, с. 87].

Патріотичне виховання є необхідною частиною національного виховання і його головною метою є формування самостійного громадянина-патріота України, який володіє гуманістичними та демократичними цінностями, готовий виконувати громадянські та конституційні обов'язки та спадкоємця духовної та культурної спадщини українського народу. Патріотичне виховання сприяє зміцненню єдності українського народу і розвитку соціально-економічних, духовних і культурних основ українського суспільства та держави.

Системна організація військово-патріотичного виховання молоді повинна бути спрямована на підготовку її до володіння військовими професіями, формування психологічної та фізичної готовності до служби в Збройних Силах, задоволення потреб молодого покоління та підготовку їх до захисту своєї країни.

Мета патріотичного виховання обґрунтовується системою таких виховних завдань [10, с. 142]:

- утвердження в свідомості і почуттях особистості патріотичних цінностей, переконань і поваги до культурного та історичного минулого України;
- виховання поваги до Конституції України, Законів України, державної символіки;
- підвищення престижу військової служби, а звідси – культивування ставлення до солдата як до захисника вітчизни, героя;- усвідомлення взаємозв'язку між індивідуальною свободою, правами людини та її патріотичною відповідальністю;
- сприяння набуттю дітьми та молоддю патріотичного досвіду на основі готовності до участі в процесах державотворення, уміння визначати форми та способи своєї участі в життєдіяльності громадянського суспільства, спілкуватися з соціальними інститутами, органами влади, спроможності дотримуватись законів та захищати права людини, готовності взяти на себе відповідальність, здатності розв'язувати конфлікти відповідно до демократичних принципів;
- формування толерантного ставлення до інших народів, культур і традицій; утвердження гуманістичної моральності як базової основи громадянського суспільства;
- культивування кращих рис української ментальності
- працелюбності, свободи, справедливості, доброти, чесності, бережного ставлення до природи; формування мовленнєвої культури; спонукання зростаючої особистості до активної протидії українофобству, аморальності, сепаратизму, шовінізму, фашизму.

Принципи патріотичного виховання

Патріотичне виховання ґрунтується на загальних педагогічних засадах виховання, включаючи принципи дитиноцентризму, природної відповідності, культурної відповідності, гуманізму, урахування вікових та індивідуальних особливостей [11, с. 294].

У той же час, патріотичне виховання керується своїми принципами, які відображають його особливості, включаючи:

1. Принцип національної спрямованості включає в себе процес формування національної свідомості, виховання почуття патріотизму до Батьківщини та українського народу, а також повагу до його культури. Цей принцип також охоплює повагу до культури всіх народів, що проживають в Україні, здатність зберігати свою національну ідентичність, гордість за своє походження та участь у розвитку і захисті держави.

2. Принцип полікультурності передбачає інтеграцію української культури в європейський та світовий контекст, а також створення необхідних умов для цього. Він включає в себе розвиток відкритості та толерантного ставлення до унікальних ідей, цінностей, культури, мистецтва та віровчень інших народів, а також уміння розрізняти загальне і відмінне в різних культурах і розглядати українську культуру як невід'ємну складову всесвітньої культури.

3. Принцип соціальної відповідності покликаний забезпечити відповідність вмісту та методів патріотичного виховання актуальній соціальній ситуації, в якій відбувається виховний процес. Цей принцип спрямований на виховання дітей та молоді, які готові захищати свою Батьківщину.

4. Принцип історичної та соціальної пам'яті спрямований на збереження та відтворення духовно-моральної, культурно-історичної спадщини українців у відновлених і сучасних формах та методах діяльності.

1.2 Особливості національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку

Виховання патріотизму є одним із головних завдань виховання громадянина країни. «Патріотизм розуміється не лише як абстрактне почуття любові до Батьківщини, її народу, держави, а й як любов до рідної мови, шанування своєї малої Батьківщини, щирий інтерес до вітчизняної історії, повага до героїв і видатних співвітчизників, які служать нації, для збагачення її культури і науки, збереження та примноження національних традицій, почуття

національної гідності, поєднане з повагою до всіх етнічних груп, усвідомлення своєї нації як носія неповторної самобутності і як органічною частиною загальнолюдської спільноти тощо» [3, с.15].

Обов'язково національно-патріотичне виховання в системі освіти здійснювалося з урахуванням пізнавальних можливостей та вікових особливостей дітей. Особливу роль у цьому процесі відіграють діти дошкільного віку. Це пояснюється особливостями сприйняття дитиною, ознайомлення з навколишнім середовищем, нормами поведінки та виробленням власного світогляду. Саме в цей період життя і навчання значною мірою закладаються основи національно-патріотичного виховання.

Не менш важливою є взаємодія між виховними впливами, які надає сім'я і дитячий садок. Тому важливо підтримувати постійний зв'язок з батьками і залучати їх до активної участі в житті дитячого садка. Спільна творча праця батьків, дітей і вихователів сприяє позитивному впливу на формування колективу, виховання у дітей цінностей, таких як повага до старших, дружні відносини з однолітками і розвиток людяності.

Природні сімейні переконання дитини можуть бути укріплені завдяки відповідним педагогічним методам і засобам. Під час реалізації завдань національно-патріотичного виховання вихователь може використовувати різноманітні форми та методи роботи, такі як надання допомоги ветеранам війни та праці або відвідування музеїв та виставок [15, с. 134].

Важливо поглиблювати розуміння національної та державної символіки, що відбувається на виховних заходах, таких як "Народна символіка України," "Український рушник," "Без верби та калини нема України".

Тематика бесід і виховних заходів, заняття може бути різноманітною:

- "Ми любимо природу. Бережімо птахів";
- «Кожна родина – наша гордість»;
- «Моя Україна – моя Батьківщина»;
- «Від зерна до хліба», «Хліб – символ добробуту людини»;
- «Рідна, солов'їна»;

- година мужності з нагоди Дня Збройних Сил України, Дня захисника Вітчизни, Дня Чорнобильської трагедії, година скорботи та пам'яті жертв Голодомору 1932-1933 років.

Національно-патріотичне виховання здійснюється також через виховання правової свідомості – вивчення Конституції України, зустрічі з представниками правоохоронних органів, бесіди: «Що означає бути патріотом?».

Дітей можна залучати до трудової діяльності, розширення зеленої зони біля дитячого садочка, участі у щорічному проекті «Квіти біля дитячого садочка», проведення «чистих» акцій. Один із звичаїв українського народу зобов'язував кожного члена роду досконало вивчати і знати свій родовід до сьомого коліна. Діти старшого дошкільного віку вивчають свій родовід. Під час свята «Козацькому роду нема переводу» діти шукають відповіді на запитання: «Хто ми? Як жили мої предки?».

«Щоб підготувати людину до самостійного життя, необхідно познайомити її зі світом книги», - рекомендував В.О. Сухомлинського, бо «справжнім культурним осередком загальнодержавним дитячим садком стає лише тоді, коли в ній панують чотири культу: культ Батьківщини, культ людей, культ книги і культ рідного слова».

Нині система виховання спрямована на підтримку формування патріотично налаштованого громадянина України, готового самовіддано розбудовувати країну як суверенну, незалежну, демократичну, правову та соціальну державу, забезпечувати її національну безпеку та єдність суспільства заради Українського народу і утвердження громадянського миру та злагоди в суспільстві. Водночас слід мати на увазі, що Україна має давню і величну культуру та історію, життєвий досвід державного діяча, які є потужним джерелом і міцним фундаментом для виховання дітей.

В процесі виховання дітей дошкільного віку важливо надавати велике значення розвитку патріотичних рис характеру, таких як навички соціальної поведінки, наполегливість, чутливість, доброта та милосердя, вміння подолати труднощі, розвиток цілеспрямованості, організованості та сталої уваги. Разом з

цим не менш важливим є формування духовних, моральних і вольових якостей, таких як патріотизм, відчуття відповідальності, національна свідомість, наполегливість, дисципліна, чесність, людська гідність, скромність, взаємоповага та толерантність. Правильно організоване національно-патріотичне виховання сприяє формуванню повноцінної особистості.

1.3 Форми та методи національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами народознавчого матеріалу

Для українського народу патріотизм завжди був та залишається найважливішою національною цінністю. Тому вихователям покладається завдання виховувати свідомого громадянина – патріота своєї держави. Проблема формування національної свідомості у кожної дитини нині набуває особливого значення.

Одним з головних завдань дошкільної освіти, визначених в Законі України "Про дошкільну освіту" є розвиток в дітей почуття любові до України, формування шанобливого ставлення до родини, поваги до національних традицій і звичаїв, державної мови, а також регіональних мов або мов меншин [2].

Згідно з концепцією дошкільної освіти, у дітей передбачається формування національної культури, яка є внеском у загальнолюдські здібності демократії, гуманізму, совісті, честі, гідності та громадянства; Виховання дітей на основі історичного минулого, що формує в них патріотизм та інтернаціоналізм.

Сучасні події, пропаганда жорстокості, насильство в ЗМІ та соціально-економічні проблеми негативно впливають на моральні цінності підростаючого покоління. Тому питання виховання патріотизму є особливо актуальним.

Дошкільний період є найбільш сприятливим для емоційно-психологічного впливу на дитину. Тому справжніх патріотів своєї країни найкраще виховувати з дитинства, а з дошкільного віку цей процес називається вихованням любові до власної країни.

Для ефективного патріотичного виховання дітей дошкільного віку важливо правильно визначити той період розвитку, коли діти найбільше готові до активного формування своїх патріотичних почуттів. Найбільш сприятливим часом для початку систематичного патріотичного виховання є середній дошкільний вік, коли в дітей особливо виражено цікавість до суспільства та суспільних явищ [18, с. 67].

Основними завданнями патріотичного виховання дітей дошкільного віку є:

- Розвиток почуття приналежності та прив'язаності до Батьківщини (включаючи дім, сім'ю, дитячий сад та місто).
- Формування культурної мови та мовної грамотності.
- Підвищення самоповаги як представника свого народу.
- Виховання любові та поваги до власних національних традицій.
- Створення духовних та моральних взаємин.
- Розвиток пристрасті до культурної спадщини власного народу.
- Сприяння толерантному ставленню до представників інших національностей, однолітків, батьків, сусідів та інших людей [3]

Основними аспектами патріотичного виховання є:

- Розвиток уявлень про сім'ю, родинні зв'язки та походження.
- Вивчення рідного краю та краєзнавства.
- Ознайомлення з явищами суспільного життя.
- Формування знань про історію держави та державну символіку.
- Поглиблення знань про традиції та культуру власного народу.
- Розширення знань про всесвітню історію та культуру.

Щоб виконати поставлені завдання, створіть відповідне розвивальне середовище:

- оформіть народознавчий куточок
- зберіть бібліотеку кращих народних та літературних творів
- додайте етнічного стилю в загальний інтер'єр приміщення
- створіть міні-музей українського посуду, рушників тощо

- підберіть навчальні матеріали (конспекти занять, сценарії, розробки ігор)

- підберіть наочність (карти, ілюстрації, малюнки)

Аби діти не втрачали інтерес, необхідно використовувати різні **форми та методи** роботи:

- екскурсії
- зустрічі з визначними та цікавими людьми
- розповіді та бесіди
- спостереження
- ігри (дидактичні, сюжетно-рольові тощо)
- перегляд відеоматеріалів
- читання творів української літератури
- інсценування яскравих епізодів
- прослуховування музики
- розглядання творів мистецтва
- конкурси, змагання
- виховні заходи родини
- свята, розваги

Врахуйте, що молодша, середня і старша групи дітей виявляють різну зацікавленість до конкретних форм роботи. Якщо найменших приваблюють ігри та змагання, то дорослішим дітям цікаві майже всі види діяльності.

Важливим аспектом патріотичного виховання є залучення дітей до вивчення народознавства, яке включає у себе дослідження культури, побуту та звичаїв корінного населення. Кожна нація, навіть окрема соціальна група, має свої традиції та звичаї, які склалися протягом великої кількості років і є найстійкішими елементами, які об'єднують окремих людей в народ чи націю.

Для успішного виконання поставленого завдання національно-патріотичне виховання дошкільників у ЗДО здійснюється комплексно – через освітній процес, виховну роботу, краєзнавчу роботу, співпрацю з родиною. використання принципу дитячого центрування. Ідеї дитиноцентризму покладені в основу

багатьох педагогічних систем і наукових теорій різних часів. Модель виховання дитини, метою якої є розширення її можливого життєвого шляху та саморозвитку на основі гуманізації реального існування дитини, підвищення уваги до системи її цінностей та інтересів, формування в неї основи життєвих навичок.

Основна ідея концепції дитиноцентризму: Щоб виховати дитину з інноваційним мисленням, інноваційний тип культури, освіти та виховання повинні бути максимально наближені до здібностей і особливостей конкретної дитини [8].

Сучасна педагогіка акцентує важливість відродження духовних цінностей українського народу. В дошкільному вихованні важливо враховувати принципи родинного виховання, педагогічний досвід, народну творчість та фольклор.

Перед початком нашої роботи, ми провели аналіз нормативних документів, включаючи Закон України "Про дошкільну освіту", Державну національну програму "Освіта. Україна XXI століття", Конвенцію ООН про права дитини, концепцію виховання дітей та молоді в національній системі освіти, а також концепцію політичного виховання особистості в умовах розбудови української державності.

Система роботи з формування основ національно-патріотичного виховання:

- створення розвивального середовища;
- співпрацювати з педагогами закладу;
- робота з дітьми дошкільного віку;
- робота з сім'єю та громадськістю.

Розвиваючі завдання передбачають розвиток усіх психічних процесів дитини.

Для досягнення цілі формування у дітей почуття любові до свого рідного краю та поваги до національної культури та традицій, на заняттях широко використовується фольклорний матеріал.

Весь навчально-виховний процес будується на функціонуванні української мови, пропаганді української літературної мови, шанобливому ставленні до національної гідності людини, її культури та мови.

Важливим кроком у розвитку у дітей почуття любові до Батьківщини є набуття ними досвіду у суспільному житті на території своєї країни, а також освоєння норм поведінки та взаємин.

У педагогічній діяльності рекомендується поєднувати різні методи та форми роботи, такі як:

- Відомості дітей про явища суспільного життя та фольклор.
- Ознайомлення з місцевою природою.
- Знайомство з мистецтвом та образотворчим мистецтвом.
- Організація практичної діяльності дітей, включаючи працю, спостереження, ігри та інше.
- Святкування державних та народних свят.

Приклади батьків та старших членів сім'ї відіграють важливу роль у формуванні почуття любові до людей, батьківщини, свого народу та своєї Батьківщини в дитини. Таким чином, основи національно-патріотичного виховання закладаються в сім'ї. Народна мудрість виражає цю ідею, стверджуючи, що "Який батько, такий і син".

Виховуючи дитину на рідній мові та національній культурі, ми вводимо її у світ народного побуту та народної пісні, тим самим передаємо це своїм нащадкам, тим самим зберігаємо наші національні традиції, обряди, ритуали – моральні норми [20, с. 254].

Народознавчий підхід до формування особистості дошкільника спрямований на вдосконалення національно-патріотичного виховання. Національні традиції України є тим ґрунтом, на якому в чистих душах наших дітей проростають перші зерна патріотизму, вони є важливим чинником розвитку особистості, добробуту нації та суспільства.

Висновки до розділу 1

У сучасних суспільно-політичних умовах, коли Україна зусиллями українських військових, добровольців, волонтерів відстоює свободу і територіальну цілісність, пріоритетного значення набуває патріотичне виховання дітей.

Таке виховання включає розвиток любові до Батьківщини, національної самосвідомості й гідності; дбайливе ставлення до рідної мови, культури, традицій; потребу зробити свій внесок у долю країни тощо.

Надзвичайно важливим є формування в дитини дошкільного віку патріотичних почуттів. Адже саме в цей час закладаються передумови громадянських якостей, розвиваються уявлення дітей про людину, суспільство і культуру. Любов маленької дитини-дошкільника до Батьківщини починається з відносини до найближчих людей - батька, матері, дідуся, бабусі, з любові до свого будинку, вулиці, на якій він живе, дитячого садка, міста [35].

Важливе значення для виховання патріотичних почуттів у дошкільників має приклад дорослих, оскільки вони значно раніше переймають певне емоційно-позитивне ставлення, ніж починають засвоювати знання.

Патріотизм як моральна якість має інтегральний зміст. З огляду на це в педагогічній роботі поєднано ознайомлення дітей з явищами суспільного життя, народознавство, засоби мистецтва, практична діяльність дітей (праця, спостереження, ігри, творча діяльність та ін.), національні, державні свята.

Для патріотичного виховання важливо правильно визначити віковий етап, на якому стає можливим активне формування у дітей патріотичних почуттів. Найсприятливішим для початку систематичного патріотичного виховання є середній дошкільний вік, коли особливо активізується інтерес дитини до соціального світу, суспільних явищ.

Цілеспрямоване патріотичне виховання повинно поєднувати любов до найближчих людей з формуванням такого ж ставлення і до певних феноменів суспільного буття. З цією метою факти життя країни, з якими ознайомлюють

дошкільнят, ілюструють прикладами з діяльності близьких їм дорослих, батьків залучають до оцінки суспільних явищ, спільної участі з дітьми у громадських справах.

Під час виховання дитини використовуються невеликі прийоми усної творчості (жарти, іграшки, пісні тощо). Через народну творчість дитина вперше пізнає культуру і побут свого народу. Діти дошкільного віку знайомляться з культурними та матеріальними цінностями своєї сім'ї та населення, ми пояснюємо зв'язок між людиною та її майбутніми та минулими однолітками, розвиваємо інтерес до народних звичаїв та традицій, а також до культурних та матеріальних цінностей родини. Також дошкільнятам необхідно познайомити символи країни, рідне місто, важливі пам'ятки України.

Усе оточення дитини має позитивно впливати на розвиток характеру країни, сприяти громадянському вихованню дитини (місцевих) народних виховних традицій

Стимулювання набуття дітьми та підлітками історичного досвіду, пов'язаного з патріотизмом, на основі їхньої готовності брати участь у державотворчих процесах, здатності визначати форми та методи своєї участі в житті суспільства, спілкування з інституціями, особами, спроможності дотримуватися законів і захищати права людини.

Первинним етапом розвитку у дітей любові до Батьківщини слід вважати накопичення дитиною досвіду соціального життя вдома, засвоєння дитиною нормальної поведінки та стосунків.

Виховуючи дитину в рідній мові та культурі, ми знайомимо її зі світом народного побуту та музики, яку передадуть прашури своїм дітям, зберігаючи тим самим наші національні традиції, правила, мораль.

Народознавчий підхід до розвитку характеру дошкільника спрямований на посилення націоналістичного виховання дітей. Національні традиції України – це ґрунт, на якому проростають перші зерна патріотизму в чистих серцях наших дітей, вони є важливою складовою розвитку особистості, вдосконалення нації, суспільства.

Ефективність морально-патріотичного виховання досягається тоді, коли педагогічна діяльність характеризується цілісністю і включає відбір краєзнавчого змісту у відповідності з метою розвитку дитини, її віковим особливостям та інтересам; збагачення розвивального середовища матеріалами про рідне місто (дидактичні ігри, посібники, предмети мистецтва, продукти дитячої творчості та інше), узгодженість тематики занять по ознайомленню з рідним містом з тематикою інших занять, з іграми дітей. Створення умов для самостійної та спільної з дорослими роботи з краєзнавчим матеріалом; забезпечення соціально-емоційного благополуччя дитини, діагностика змін в її розвитку.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДНИЦЬКО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З РОЗВИТКУ ПАТРІОТИЧНОЇ ВИХОВАНOSTІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ НАРОДОЗНАВЧОГО МАТЕРІАЛУ

2.1. Вивчення рівнів національно-патріотичної вихованості дітей старшого дошкільного віку

Дослідницько-експериментальна робота за розвитку патріотичної вихованості дітей старшого дошкільного віку засобами народознавчого матеріалу проводилась у ЗДО № 28 м. Чернігова. Було охоплено 39 дітей старшого дошкільного віку.

Завданнями експерименту було перевірити:

- рівень патріотичної вихованості старших дошкільників;
- вплив педагогічних умов на рівень національно-патріотичної вихованості;
- ефективність комплексного використання засобів народознавства у національно-патріотичному вихованні дітей.

Для виконання поставлених завдань, необхідним було розробка діагностичного інструментарію, показників, критеріїв та рівнів національно-патріотичної вихованості дітей старшого дошкільного віку.

Експериментальна робота базувалася на дотриманні основних педагогічних умінь виховання з використанням народних традицій.

В своїй праці «Методичні основи патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку» С.І. Матвієнко пропонує показники національно-патріотичної вихованості розглядати відповідно до інформаційно-змістового, емоційно-ціннісного та поведінково-діяльнісного критеріїв [21].

Інформаційно-змістовий критерій визначає міру оволодіння дітьми достатнім об'ємом знань та уявлень про навколишній світ – свій край, свою країну, родину, людей, що живуть навколо тощо. Особливості пізнання дитиною навколишньої дійсності характеризуються тим, що світ є не тільки стабільним в її відчуттях, але може набувати релятивності. У віці 5-7 років у дитини формуються основи символічної функції свідомості, розвиваються сенсорні та інтелектуальні здібності. Дошкільник здатний ставити себе на місце іншої людини, оцінювати те, що відбувається, з позиції інших людей, розуміти мотиви

їхніх дій, самостійно вибудовувати образ майбутнього результату продуктивної дії.

Емоційно-ціннісний критерій визначається в структурі сформованості патріотизму з огляду на необхідність урахування емоційного розвитку дитини у даному процесі. Доцільно базуватися на положеннях провідних фахівців про випереджальну та регулюючу роль емоцій старших дошкільників у процесі засвоєння ними соціального досвіду, накопиченого попередніми поколіннями, елементів культури рідного народу. Слід рахуватися із залежністю ефективності процесу засвоєння дитиною елементів соціального буття (що є важливою складовою патріотичного виховання) від її емоційного ставлення до цього.

Поведінково-діяльнісний критерій. Дієвість – характерна риса патріотизму, оскільки саме вона перетворює почуття на конкретні справи та вчинки, які покращують життя людей. Вже з дошкільного віку діти мають усвідомити, що патріот – це людина, яка не словами, а гідними вчинками та справами щоденно приносить користь Батьківщині. Основу поведінково - діяльнісного критерію становить особливості поведінки, орієнтація, діяльність, колективні та трудові уміння, спілкування рідною мовою, дотримання обрядів, залученість до громадського та культурного життя, шанування національних та родинних традицій, що в кінцевому підсумку визначає етнічні норми поведінки особистості [21].

Проаналізований матеріал наведено у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Показники національно-патріотичної вихованості (за С.І. Матвієнко)

Критерії	Характеристика	Показники
Інформаційно-змістовий	Суспільствознавча (знання про рідну країну, її назву, географію, природу, державні символи тощо) ; Родинно-культурологічна ((знання про родинні традиції; обряди та традиції свого краю та свого народу тощо); Краєзнавча (знання та уявлення про своє рідне місто (село); рідний край (регіон); про видатних людей краю; про воїнів-захисників рідного краю тощо).	опанування дитиною знаннями та уявленнями про родину, її традиції, про рідний край (місто чи село); оволодіння доступними уявленнями про патріотизм.
Емоційно-ціннісний	Ступень переживання особистістю позитивного ставлення до знань, які стосуються своєї родини, народу – їх культури, історії тощо; Вияв інтересу до інформації про родину, рідний край, Батьківщину; Ціннісне ставлення дитини до себе та оточуючої дійсності.	переживання інтересу та позитивні почуття щодо своєї родини, народу – їх культури, історії тощо; прояв емоційного відгуку на знайомство із художніми творами; уміння цінувати надбання національної культури.

Поведінково-діяльнісний	Особливості поведінки, орієнтація, діяльність, колективні та трудові уміння, спілкування рідною мовою, дотримання обрядів, залученість до громадського та культурного життя, шанування національних та родинних традицій, що в кінцевому підсумку визначає етнічні норми поведінки особистості	уміння турбуватися про оточуючих, піклуватися про близьких; наявність досвіду колективної діяльності суспільно-громадського спрямування; уміння опанування культурною спадщиною народу
-------------------------	--	--

Для визначення сформованості знань, умінь та навичок з національно-патріотичного виховання дітей, необхідним є розроблення рівнів патріотичної вихованості дітей старшого дошкільного віку, а саме: високий, середній, низький. В своєму дослідженні ми спиралися на дисертацію Солонської А.А., яка, в свою чергу, пропонує розділити рівні патріотичної вихованості дітей старшого дошкільного віку на високий, середній, низький.

Високий рівень патріотичної вихованості дітей старшого дошкільного віку характеризується повнотою знань й уявлень дітей старшого дошкільного віку про патріотизм та його прояви. Дитина має уявлення про національну символіку, державні свята; народні й сімейні традиції. Дитина без утруднень може назвати видатних людей Батьківщини (письменників, художників, композиторів, спортсменів та ін.), певні історичні події, доступні дітям старшого дошкільного віку. Дитина цього рівня має повні усвідомлені знання про свої права та обов'язки, цінує історію своєї сім'ї, пишається досягненнями країни та позитивно ставиться до народних і сімейних традицій, державної мови. Вона проявляє почуття любові до Батьківщини, до сім'ї. Дитина старшого дошкільного віку активно приймає участь у державних святах, охоче втілює патріотичні почуття через відтворення культурних національних надбань

(читання віршів, малювання символів, спів патріотичних пісень), завжди дотримується суспільно корисних правил у різних видах діяльності [28, с. 85].

Достатній рівень патріотичної вихованості дітей старшого дошкільного віку характеризується сформованістю патріотичних якостей та розвитком позитивної мотивації до патріотичного виховання, здатністю втілювати теоретичні знання, уміння та навички з патріотичного виховання дітей, застосовувати на практиці та передавати на практиці та перенести набутий досвід організації в нові умови патріотичного виховання. Але, все ж таки, існують невеличкі пробіли в знаннях та вміннях.

Середній рівень патріотичної вихованості дітей старшого дошкільного віку характеризується недостатньою повнотою знань й уявлень дітей старшого дошкільного віку про патріотизм та його прояви. Дитина має неповні уявлення про національну символіку, державні свята; народні й 86 сімейні традиції. Дитина може назвати кілька видатних людей України, проте може помилятися в історичних подіях. Має достатні, але не усвідомлені знання про свої права та обов'язки. Загалом вона проявляє почуття любові до Батьківщини, до сім'ї, а також до традицій своєї сім'ї, свого народу, досягнень країни, хоча не завжди бажає розмовляти державною мовою. Дитина старшого дошкільного віку цього рівня не завжди охоче приймає участь у державних святах; не охоче, але достатньо активно втілює патріотичні почуття через відтворення культурних надбань народу України (читання віршів, малювання символів, спів патріотичних пісень), не завжди дотримується суспільно корисних правил у різних видах діяльності.

Низький рівень патріотичної вихованості дітей старшого дошкільного віку характеризується неповнотою знань й уявлень дітей старшого дошкільного віку про патріотизм та його прояви, обмеженістю знань щодо державних та народних символів. Дитина не може згадати прізвищ видатних людей Батьківщини, помиляється в певних історичних подіях. Має не достатні й не усвідомлені знання про свої права та обов'язки. Не бажає розмовляти державною мовою. Дитина старшого дошкільного віку цього рівня не виявляє зацікавлення у

державних святах, не має бажання втілювати патріотичні почуття у відтворенні культурних надбань народу України (читання віршів, малювання символів, спів патріотичних пісень), не розуміє важливості дотримання суспільно корисних правил у різних видах діяльності [28, с. 86].

Щодо діагностичного інструментарію, то нами проводилося спостереження за дошкільниками, бесіда (питання складені автором), методика «Державні символи України» (за Л. Шкретієнко), дидактичні ігри.

Розглянемо їх більш докладно.

Спостереження - це широкий термін для позначення різних досліджень, в яких за поведінкою досліджуваних ретельно спостерігають і записують.

Метою такого дослідження є опис змінної або набору змінних. У більш широкому сенсі, мета полягає в тому, щоб зафіксувати конкретні індивідуальні, групові або ситуативні характеристики.

Бесіда – це якісний метод дослідження, який використовується для збору первинних даних шляхом опитування однієї або кількох осіб про їхні думки, досвід або погляди на певну тему чи предмет. Питання, які задавалися протягом бесіди наведені у Додатку А.

Методика «Державні символи України» розроблена Л. Шкретієнко. Мета – виявлення знань дошкільників про державні символи України. Дітям пропонується з цілого ряду карток, на яких зображено прапори та герби різних країн, якнайшвидше вибрати ті, на яких зображено прапор та герб України. Надалі експериментальна робота доповнюється обговоренням таких питань, як «Що означає герб України?», «Чому для прапора України вибрано саме такі кольори?», «Які державні символи України ти ще знаєш (гімн України)», «Як треба ставитися до державних символів України?». Після постановки основних питань, з метою більш глибоко дослідження ставлення дитини до державних символів країни, можна використовувати додаткові питання, як-от: «Як потрібно поводитися, коли звучить гімн?», «Де ви ще чули цю мелодію?» (дод. Б) [21].

Дидактична гра – це такий тип гри, який має конкретні освітні цілі і може використовуватися в навчанні дітей, найчастіше в дитячому садку і для

дошкільного віку. Кожна з цих ігор забезпечує навчальний досвід і служить більшій меті - закріпленню інформації про навколишню дійсність.

Після проведення обраних методів та методик, було отримано наступні результати.

Згідно *спостереження*, більшість дітей, а саме, 98% із задоволенням приймають участь у пропонованій роботі щодо виявлення рівнів сформованості національно-патріотичного виховання і, лише, деякі з досліджуваних (2 %) не виявили зацікавленості та елементарних знань.

Щодо *бесіди*, то результати розподілились наступним чином:

На питання "Що таке Батьківщина?" більшість дітей (75%) відповіли, що це Україна - місце де вони живуть, 20% - місце де вони народились, 5% Україна, бо так говорять дорослі.

На друге питання «Що я знаю про свою Батьківщину?» всі діти наголошували на війні, яка йде в Україні.

100% досліджуваних відповіли, що День незалежності України 24 серпня.

При відповіді на питання «Чи пишаєшся ти своєю країною? Якщо так, то чим саме», діти розділилися у своїх думках. Звісно, всі пишаються захисниками України та псом Патроном. Деякі з дітей називали Т. Шевченка, а деякі наголошували на пам'ятках України.

Знання щодо звичаїв та традицій народів України обмежуються тільки календарними святами (інформація, яку надають вихователі).

50% дошкільників чули про походження назви нашого міста, 25% точно знають та 25% не знають звідки походить назва Чернігів.

Щодо легенд про наше місто, то діти обмежились лише однією, а саме, про 12 гармат.

Серед видатних людей України та рідного краю називали президента, Т. Шевченка, Олександра Мацієвського, А. Шевченка тощо. На жаль, видатних людей нашого краю, крім О. Мацієвського, діти не називали.

За методикою «Державні символи України» 85% дітей мають середній рівень знань дошкільників про державні символи України, тобто діти мають

несистематизовані уявлення про значення символів України та стосовно їх застосування. 13% мають високий рівень, ці діти знають символи України, емоційно висловлюють свої думку з приводу їх застосування. 2% - низький рівень показника, діти мають фрагментарні уявлення про значення символів України, небажають брати участь у виконанні завдання.

Отримані результати показано в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Рівні сформованості національно-патріотичного виховання дітей на етапі констатувального експерименту

Рівні	Показники, %
Високий	13
Достатній	44
Середній	41
Низький	2

Результати моніторингу показують, що загальний показник сформованості знань, умінь та навичок з національно-патріотичного виховання дітей на достатньому рівні (44%). Це означає, що діти розуміють сутність патріотизму, мають стійкі ціннісні орієнтації щодо патріотизму, знають достатню кількість національних героїв України, орієнтуються в історичних та сучасних реаліях, знають достатню кількість віршів, пісень, розповідей, які стосуються національно-патріотичного виховання.

Проте має місце істотний показник середнього рівня (41%). Це означає, що діти цього рівня мають також достатньо знань та вмінь щодо національно-патріотичного виховання, але вони не активно працюють та приймають участь у різних видах діяльності. Причиною такої поведінки є іноді поганий настрій, іноді не бажання це робити, іноді брак знань.

13 % респондентів відноситься до високого рівня сформованості знань, умінь та навичок з національно-патріотичного виховання дітей. Це означає, що знання та вміння цієї категорії дітей характеризується глибоким розумінням сутності патріотизму, наявністю чітко аргументованої патріотичної позиції, здатністю творчо підходити до виконання завдань, вмінням відтворювати патріотичні почуття через читання напам'ять віршів, виконання пісень, малювання картин тощо. Такі діти завжди охоче приймають участь у всіх видах діяльності.

Низький рівень сформованості національно-патріотичного виховання респондентів лише 2% досліджуваних дітей. На жаль, ці діти мають поверхневі, несистематизовані знання про патріотизм, більшість з них не намагаються розширити свої знання про цей феномен. Потреба в активній патріотичній діяльності не виражена.

Отже, дані проведеного експерименту показують необхідність впровадження ефективних форм і методів покращення знань та умінь дошкільників.

2.2. Експериментальна система форм та методів використання народознавчого матеріалу у формуванні особистості громадянина України

Патріотичне виховання дошкільнят, базуючись на краєзнавчому матеріалі, ґрунтується на таких принципах:

1. Сприяння розвитку особистого ставлення дітей до подій та фактів, що відбуваються в їхньому рідному краї. Створення сприятливих умов для активної участі дітей у суспільному житті.

2. Використання діяльнісного підходу, який спрямований на залучення дітей до вивчення історії, культури та природи їхнього рідного міста. Діти мають можливість вибирати вид діяльності, в якому вони бажають виразити свої почуття та уявлення (творчі ігри, оповідання, ліплення, виготовлення ремесел, малювання, екологічна діяльність та інше).

3. Залучення дітей до участі у міських заходах і святах з метою знайомства зі спадковою культурою, народними ремеслами, танцями та піснями. Важливо, щоб діти відчували атмосферу загальної радості та патріотичного настрою.

4. Створення спеціального оточення в дошкільній групі, яке сприяє патріотичному вихованню на основі народної культури та краєзнавчого матеріалу. Це може включати в себе фольклор, міні-музей народного побуту, предмети народного мистецтва та музичні інструменти (приклад куточка краєзнавства зображено в Додатку В) [26, с. 386].

Загальновідомо, що підготовка розповіді для дошкільнят з метою ознайомлення їх із рідним містом, особливо його історією та визначними місцями, є завданням, яке потребує відповідальності та деякої складності. Тому педагогу, під час створення розповіді для дітей про їхню батьківщину, важливо враховувати наступні аспекти:

1. Розповідь має супроводжуватися візуальними матеріалами, такими як слайди, фотографії, репродукції, малюнки тощо.

2. Педагог повинен активно залучати дітей до розмови, ставити їм питання для залучення уваги та стимулювання їх бажання дізнатися більше самостійно. Важливо спонукати дітей думати задля вирішення проблемних питань, наприклад: "Чому, на вашу думку, саме на цьому місці люди вирішили збудувати місто? Звідки походить назва цього місця? Яке її значення може бути?".

3. У розповіді не слід називати конкретні історичні дати, оскільки вони можуть бути важкими для сприйняття дітьми. Краще використовувати такі формулювання, як "Це сталося дуже давно, коли ваші бабусі та дідусі були маленькими, такими, як ви" або "Це було дуже, дуже давно, коли ваших батьків і бабусь-дідусів ще не було на світі".

4. Рекомендується уникати використання спеціальної термінології і вживати доступну дітям лексику, обов'язково пояснюючи значення невідомих слів та уникаючи складних граматичних конструкцій [27, с. 227-228].

Систематична робота з формуванням патріотичного світогляду повинна поєднувати любов до близьких і рідних людей із створенням відповідного

ставлення до різних аспектів соціального життя. Для досягнення цього результату, педагог, який представляє дітям події і факти з життя країни, може ілюструвати їх реальними прикладами з життя або досягнень знайомих та близьких для дітей людей, використовуючи власний досвід дитини [27, с. 229].

Одним з важливих аспектів в роботі з патріотичним вихованням є формування уявлень дітей про визначних постатей рідної країни та міста. Це може бути пов'язано з відомими письменниками, композиторами, винахідниками, ученими, художниками, мандрівниками, філософами, лікарями, які прославили нашу країну. Важливо використовувати конкретні приклади через реальних людей, що є ефективним методом для патріотичного виховання.

Поза тим, виховання патріотичних почуттів можливо не лише в рамках навчально-пізнавальної діяльності, а також через різноманітні народні ігри, дидактичні ігри з патріотичним вмістом, музичні ігри народного походження, спортивні патріотичні ігри, різноманітні конкурси та екскурсії [20, с. 121].

Згідно з нашими дослідженнями, одним із важливих способів сприяння вихованню патріотизму є активність у галузі краєзнавства. Таким чином, краєзнавство включає в себе різноманітні аспекти діяльності дітей, такі як навчально-освітня, пошуково-дослідницька та суспільно корисна.

Педагогічна концепція краєзнавства базується на ідеї "рідного краю". Саме поняття "край" є умовним і може бути визначеним залежно від мети вивчення конкретної території.

Об'єкти краєзнавства є основним джерелом інформації про рідний край.

Загалом, метою краєзнавства є глибоке вивчення обмеженої території з фокусом на виявленні зв'язків між природними та соціокультурними аспектами та процесами.

Під час краєзнавчої роботи діти старшого дошкільного віку поступово збагачують свої знання про родину, дитячий сад, природу, міське середовище, інтегруючи це з вивченням культурної спадщини, місцевих традицій, історії та мови. Це сприяє формуванню почуття гордості за власний народ та національну свідомість.

Під час ознайомлення дітей зі своєю рідною місцевістю, використовують різноманітні методи та форми, такі як спостереження, розмови, літературні твори, вірші, приказки, легенди, екскурсії, прогулянки, конкурси, свята та інші проекти. Це робить процес вивчення цієї теми захоплюючим та цікавим для дітей, спільно з їхніми батьками.

Ми підтримуємо ідею, що формування почуття любові до рідного краю та поваги до Батьківщини відбувається вже в сімейному оточенні. Виховання майбутніх громадян країни передбачає важливе завдання - відображення глибокої поваги та піклування про своє рідне місто - маленьку Батьківщину. З цією метою, ми розробили ряд рекомендацій для батьків дошкільників, які, використовуючи їх у повсякденному житті, сприятимуть вихованню почуття поваги і любові до рідного краю.

Краєзнавча діяльність, як один із аспектів вивчення об'єктів рідного міста, передбачає застосування різних педагогічних підходів, включаючи особистісно-орієнтований, компетентнісний, діяльнісний і комплексний, з метою досягнення освітньо-виховних цілей.

Тому творчий підхід вихователя до патріотичного виховання сприятиме збільшенню інтересу, глибшому розумінню та розширенню знань старших дошкільників. У цьому контексті ми розробили плани занять для дітей старшого дошкільного віку, спрямовані на патріотичне виховання за допомогою краєзнавства.

Для ознайомлення дітей дошкільного віку з краєзнавством, дидактичні ігри займають важливе місце. Діагностичні ігри в процесі ознайомлення дошкільнят із краєзнавством виконують три функції: вони сприяють формуванню знань у дітей про природу, діагностики наявних знань про природу у дітей та закріпленню цих знань (приклади дидактичних ігор в Додатку Б).

Один із важливих аспектів в роботі з патріотичним вихованням дітей - це формування у них уявлень про видатних особистостей своєї країни та міста. Для досягнення цього, важливо розповідати дітям про видатних людей, які прославили нашу країну, таких як письменники, композитори, винахідники,

вчені, художники, подорожники, філософи, лікарі. Ефективним способом в процесі патріотичного виховання є використання конкретних прикладів через реальних людей. Важливо ознайомити дітей з характерними особливостями українського народу, такими як творчі здібності, винахідливість, доброзичливість, музичність, гостинність і чутливість.

Під час виховання патріотичних почуттів можна використовувати не лише навчально-пізнавальну діяльність, але й різноманітні народні ігри, дидактичні ігри з патріотичним змістом, музичні народні ігри, спортивні патріотичні ігри, конкурси та екскурсії.

Дидактичні ігри з природним матеріалом грають важливу роль у процесі ознайомлення дітей з природою. У таких іграх діти взаємодіють з реальними природними об'єктами, такими як листя, фрукти, овочі, квіти тощо, що сприяє формуванню у них реалістичних уявлень про природу.

Національні пісні також є невід'ємною частиною народознавчого та екологічного виховання, такі пісні, як "Ой, минула вже зима" і "Благослови мати," допомагають дітям розуміти та цінувати культурну спадщину своєї країни.

Екскурсії є важливою формою ознайомлення дітей з природою та краєзнавством. Вони дозволяють дітям знайомитися з природними явищами в їхньому природному середовищі та формують у них реалістичні уявлення про природу та її значення [18, с. 97].

Трудова підготовка в навчально-виховному процесі спрямована на сприяння розвитку патріотизму та національного виховання дітей старшого дошкільного віку через практичну діяльність. Цей комплексний підхід визначає, що вихователю необхідно усвідомити, як саме кожна дитина ростиме у національному розвитку та які загальнолюдські якості вони здобудуть або закріплять завдяки трудовій діяльності.

З метою визначення основних тенденцій використання народних традицій у вихованні дошкільників, ми проаналізували педагогічний досвід роботи більшості вихователів та підібрали найбільш ефективні.

Заклад дошкільної освіти повинен виховувати майбутніх громадян України на основі культурно-історичного досвіду нашого народу, його багатовікової мудрості та духовності. Ефективним засобом цієї роботи виступають національні традиції, які мають потужні виховні можливості. [36].

Ця робота здійснюється вихователями в різних напрямках: на тематичних заняттях, в процесі організації ігор, під час проведення занять з образотворчого мистецтва та інших видів прикладної творчості, у процесі суспільно корисної праці, під час проведення різноманітних заходів (тематичних свят, ранків, конкурсів та виставок), організації екскурсій, засобами наочного оформлення приміщень дитсадка.

Ми переконані, дітей треба навчити не просто споглядати, а й бачити навколишнє, помічати поруч дивне й загадкове, приховане, використовуючи при цьому народний календар. Беручи активну участь у підготовці та відзначенні свят, звичаїв і обрядів народного календаря, дошкільники проймаються глибокими патріотичними почуттями, життєстверджуючим оптимізмом, почуттям господаря рідної землі. При цьому вони успішно оволодівають трудовими уміннями і навичками, народною мораллю, естетикою, побутовою культурою, нормами поведінки.

Ми активно використовуємо під час читання дітям оповідань тексти про різні пори року. На першому такому занятті вихователь ознайомлює дітей із народним звичаєм зустрічати весну величальними піснями – веснянками (гаївками, ягідками, маївками). Після розповіді про зустріч весни на Україні, педагог пропонує дітям провести зиму і зустріти весну.

Вихователі на своїх заняттях щомісяця ознайомлюють дітей з святами, які тісно пов'язані із працею людей, народними повір'ями. Ці народні традиції - найкращий матеріал для розвитку мовлення, для пошукової роботи дітей, їх активності, зацікавленості на уроці.

Всі заняття по розвитку мови тісно пов'язані з народною творчістю, традиціями, уведеними в план заняття–мандрівки. При проведенні заняття «Стежками рідного краю», був складений такий план мандрівки: бесіда «Що

значить рідний край? Які традиції нашого краю ви знаєте?»; зустріч з новим місцем; використання пісенного репертуару; бесіда про одвічні українські символи; слухання твору та його переказ; сюрпризний момент. Діти мали змогу ознайомитися з одвічними символами: калина, коровай, домовик, сопілка, калинова колиска, рушник, бо в кожному з цих слів є вивчений звук [36]. Вихователь пропонує дітям виконати калинову пісню, що нагадує про рідну матусю: «Люлі, люлі, мій синочку, зроблю тобі колисочку, мальовані брильця, срібні колокілля. Та нову колисону повішу на калиноньку». На занятті дівчатка прикрашають коровай колосками і калиною і співають пісню: «А у нас в селі нова новина, зацвіла у лузі калина, не так так у лузі, як на селі, а в молодії на столі».

В арсеналі педагогів: гра-подорож «За Сонечком услід» («Пори року»), етична бесіда «Шануй свого батька, матір свою», свято «Роде наш красний, роде наш прекрасний», «Хліб усьому голова», театралізоване свято «Козацька берегиня», «Пісня – душа народу», спортивно-розважальне свято «Козацькі забави» тощо.

У дитячому садку постійно святкують Великдень, День матері, День батька, відмічають щедрий вечір, Водохреща, День Миколая, Івана Купала, Свят-Вечір, Свято першої борозни, свято Спаса, свято Врожаю.

Вихователі дитсадка переконані, що важливе місце у вихованні дошкільників займають родинні традиції. Діти активно вивчають родовід і по батьковій, і по материнській лінії: «Як звуть тата твого тата? А тата дідуся? Яке прізвище у мами твоєї мами?» та інше. Дізнаючись про своє генетичне дерево, дошкільник відчуває себе причетним до певного народу, відчуває себе впевненіше. Все це виховує в дітей гордість, гідність, прагнення не осоромити, а зберегти і примножити честь свого родоводу.

Отже, аналіз масового педагогічного досвіду в дитсадку з проблеми національно-патріотичного виховання дає підстави стверджувати, що педагоги-вихователі активно використовують українські народні традиції у вихованні дітей.

Аналіз індивідуальних планів та методичних розробок педагогів свідчить про наскрізне формування патріотичних почуттів протягом дня, зокрема:

- освітній напрям «Мовлення дитини» представляє усна народна творчість. Малі фольклорні жанри: народні дитячі пісеньки, ігри, забави, лічилки, загадки, скоромовки, приказки, притчі, прислів'я, народні усмішки, казки, легенди, байки, народні пісні. Важливе місце приділяється народним казкам про тварин, персонажам цих казок, їх вдачі. Народні соціально–побутові казки, які представляються дітям, відображають народний побут, події із життя українського народу, його традиції.

- освітній напрям «Особистість дитини» (розділ «Основи здоров'я для дошкільників») представлений темами: «Народні традиції і здоров'я», «Народні традиції і харчування», «Літні, зимові, весняні та осінні ігри та розваги».

- освітній напрям «Дитина у світі мистецтва» відзначаються теми: «Різдвяні свята у творчості дітям», «Самостійне виготовлення макетів предметів хатнього інтер'єру», «Писанкарство як мистецтво художнього розпису», «Українські витинанки», «Художня вишивка в українському побуті», «Вишивання і в'язання як види української народної творчості», «Традиційні весняні свята з використанням рослинних декорацій», «Українська народна іграшка», «Ознайомлення з народним мистецтвом розпису, народним іменним посудом, народними традиціями писанкарства на Україні», «Ознайомлення з українським народним вбранням», «Зображення птахів, тварин та людей в ілюстраціях до казок», «Народне мистецтво витинанки», «Світ народної іграшки».

- освітній напрям «Дитина в соціумі» відзначено темами: «Забавки, ігри, повчальні казки», «Сімейні свята», «Рослини», «Значення води для рослин, тварин, людини», «Жива і мертва вода в казанах», «Як хліб на стіл прийшов», «Бережливе ставлення до хліба», «Як виник одяг», «Стародавні дитячі іграшки, ігри та забави», «Державні, народні і релігійні свята» (День незалежності, Свято Миколая, Новий Рік, Різдво Христове, Великдень), «Календарно-обрядові свята», «Про родовід», «Використання народної іграшки під час театральних

ігрової діяльності», «Народна мудрість про природу, пори року», «Український побут, та звичаї у рідному краї», «Особливості народного костюму», «Народний календар», участь дітей в обрядових святах, «Українські народні пісні, музичні інструменти». «Українські народні танці». Серед пісень розглядаються: колискові, календарно–обрядові, жниварські (зажинкові, власне жниварські, обжинкові), колядки, щедрівки, коломийки, жартівливо – танцювальні пісні.

Вихованцям пояснювалось, що народні звичаї тісно пов'язані з працею та побутом людей, з церковним календарем. Народ визначав день якогось святого для організації трудових справ чи способу життя.

Існували звичаї, які притаманні кожній порі року. Зокрема, весна: веснянки, зустрічі птахів, прокладання першої борозни. Зверталась увага дітей, що ці звичаї, фольклорна обрядованість готують людей до сільськогосподарських робіт, утверджуються у свідомій і практичній діяльності, зокрема хліборобські традиції.

Літо - це: Зелена неділя, проводи русалок, зажинки, обжинки. Наголошувалось, що ці традиції поетизують розквіт і красу нашого «зеленого дому» догляд за врожаєм.

Осінь – це пора завершення сільськогосподарських робіт, турбота про збереження вирощуваного врожаю, що відображено у таких традиціях: свято врожаю, свято першої паляниці та інші.

Зимові звичаї спрямовані на прославлення життя, його вічне оновлення, утвердження. Це відзначення свята Миколая, Нового і старого Року і Різдва Христового.

У зв'язку з цим поводився цикл бесід: «Народний календар», «Місяцелік», «Релігійні та народні свята», «Українські обереги», «Звичаї та обряди весняного циклу календаря». Використовувалися велика різноманітність приказок, прислів'їв, загадок, закличок, примовлянок, народних прикмет, гаївок, які згідно зазначеної педагогічної умови застосовували комплексно. Вихованців залучали також до імпровізованої подорожі «Мандрівка по доріжках українських народних казок». Таке розмаїття виховних заходів як за змістом так і за формою

дозволяє виховати у дітей любов до свого краю, українського народу, чесність, працьовитість, доброту, почуття прекрасного.

Основними педагогічними умовами, які забезпечують ефективність виховання дошкільників засобами національних традицій є:

- зв'язок виховання дошкільників засобами національних традицій із життям;
- врахування вікових та індивідуальних особливостей дітей;
- емоційність виховання;
- комплексний підхід до використання українських традицій у вихованні;
- доступність національних традицій.

Отже, у вище зазначених планах та методичних розробках передбачений народознавчий матеріал, що виступає суттєвою опорою для поглиблення та логічного продовження експериментальної роботи.

2.3. Перевірка та аналіз результатів педагогічного експерименту

З метою підвищення якості виховання дошкільників засобами народних традицій нами проводився формувальний етап експерименту.

Для визначення рівнів національно-патріотичної вихованості дітей старшого дошкільного віку, після впровадження нашої методики, нами було проведене таке саме анкетування, як і на констатувальному етапі експерименту.

Спостерігаючи за дошкільниками, було виявлено, що всі діти із задоволенням відповідали на запитання, грали в дидактичні ігри.

Результати *бесіди* також відрізнялись від результатів на етапі констатувального експерименту.

Так, діти на питання "Що таке Батьківщина?" з впевненістю відповіли що Батьківщина – це місце де вони народились і живуть, а саме, це Україна.

Відповіді на друге та третє питання не змінились, тобто діти знову акцентували свою увагу на війні.

У відповідях на питання «Чи пишаєшся ти своєю країною? Якщо так, то чим саме», діти конкретизували, що пишаються, вченими, захисниками, діячами, красвидами та просто українцями.

Щодо звичаїв та традицій народів України, було розширено та конкретизовано знання дітей., звернуто увагу на традиції та звичаї Чернігівщини.

Інформація про походження назви міста Чернігів була донесена до всіх дітей, було розказано легенди про Чернігівського Дон Кіхота, будинок з ляльками, Іллю Муромця (Болдіні гори) тощо.

До видатних людей України та рідного краю діти додали до свого списку Л. Українку, І. Франка, М. Лисенка, Б. Хмельницького. Також до цього списку віднесли й співаків та співачок таких як, Тіна Кароль, Кулуш, Джамалу, Руслану, Монатика, Артема Пивоварова тощо.

Серед видатних людей нашого краю, діти назвали М. Заньковецьку, О. Довженка, С. Русову.

За методикою «Державні символи України» 100% дітей назвали всі символи України, активно брали участь у виконанні завдання.

Отримані результати наведено в табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Рівні сформованості національно-патріотичного виховання дітей на етапі формувального експерименту

Рівні	Показники, %
Високий	38
Достатній	46
Середній	16
Низький	0

Отже, 16% дітей мають середній рівень сформованості національно-патріотичного виховання, 46% - достатній рівень та 38% - високий рівень, дітей

з низьким рівнем сформованості національно-патріотичного виховання не залишилося. Це свідчить про те, що дошкільники, в своїй більшості, стали мати більш чітку патріотичну позицію та ціннісні орієнтації щодо патріотизму, свідомо та творчо підходили до виконання завдань, вивчили більшу кількість визначних людей України, зацікавились не тільки подіями сьогодення, а й подіями минулого, які вплинули на сучасність. Змінилося ставлення до рідної мови, її використання стало більш свідомим. Діти із великим бажанням та задоволення вивчили нові українські вірші, пісні, приказки тощо.

Результати засвідчили суттєву позитивну динаміку рівнів патріотичної вихованості дошкільників та підтвердили ефективність реалізації запропонованих педагогічних умов патріотичного виховання в умовах освітньо-виховного середовища сучасного ЗДО.

Для більшої наглядності зведемо отримні результати за констатувальним та формувальним експериментами в одну таблицю (табл. 2.4, рис. 2.1.).

Таблиця 2.4

Рівні сформованості національно-патріотичного виховання дітей на етапі констатувального та формувального експерименту

Рівні	Констатувальний експеримент, %	Формувальний експеримент, %
Низький	2	0
Середній	41	16
Достатній	44	46
Високий	13	38

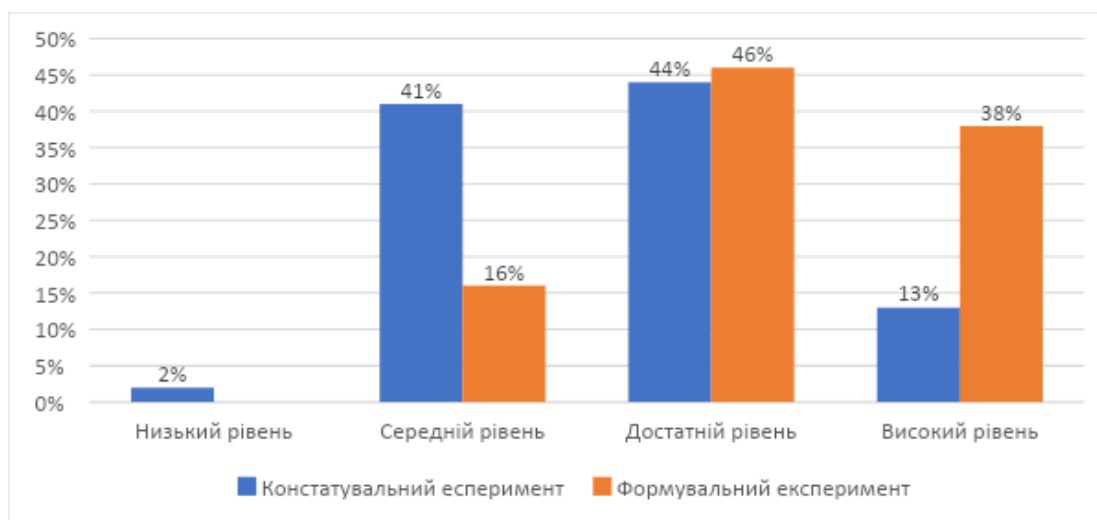

Рис. 2.1. Рівні сформованості національно-патріотичного виховання дітей на етапах констатувального та формувального експерименту

Як бачимо із наведених результатів, рівень сформованості національно-патріотичного виховання дітей на етапі констатувального та формувального експерименту у старших дошкільників значно покращився. А отже, це свідчить, що впроваджені педагогічні форми та методи патріотичного виховання дошкільників в освітньо-виховному середовищі сучасного ЗДО є ефективними.

Висновки до розділу 2

Для визначення рівнів національно-патріотичної вихованості дітей старшого дошкільного віку було проведено педагогічний експеримент, який складався з двох етапів: констатувального та формувального.

Експериментальна перевірка проводилася у ЗДО № 28 м. Чернігова. Дослідно-експериментальною роботою було охоплено 39 дітей старшого дошкільного віку. Завданнями експерименту було перевірити вплив основних педагогічних умов на рівень вихованості дошкільників у досліджуваному аспекті; ефективність комплексного використання засобів народознавства у вихованні дітей; оволодіння дітьми основними правилами поведінки у навколишньому середовищі.

З цією метою було використано такі методи як спостереження (виключне), інтерв'ювання, гра, спеціальні методики діагностики компонентів патріотичної вихованості.

За результатами констатувального етапу експерименту було з'ясовано що 44% дітей мають достатній рівень, . 41% - середній рівень, 13% - високий рівень та 2 % низький рівень сформованості знань, умінь та навичок з національно-патріотичного виховання, що означало .необхідність впровадження ефективних форм і методів покращення знань та умінь дошкільників.

Для підвищення рівнів національно-патріотичного виховання було впроваджено систему форм та методів з використанням народознавчого матеріалу у формуванні особистості громадянина України, тобто дошкільникам було запропоновано різні види діяльності з опорою на народознавчий матеріал. А саме, дидактичні ігри, бесіди, вірші, приказки, імпровізована подорож патріотичної спрямованості тощо.

Після впровадження запропонованої роботи та проведення формувального експерименту, результати сформованості національно-патріотичного виховання значно покращились. А саме, 16% дітей мають середній рівень сформованості національно-патріотичного виховання, 46% - достатній рівень та 38% - високий рівень. А це свідчить про ефективність запропонованих форм та методів підвищення національно-патріотичного виховання дошкільників.

ВИСНОВКИ

Після проведеної роботи, ми отримали наступні результати:

1. Як й в минулому, так і наразі не має спільного розуміння щодо поняття «патріотизм». Я. Коменський визначав це поняття як любов до рідної землі, місцевості, де народилася людина. К. Ушинський до основних засад формування патріотизму додав вивчення середовища, де дитина народилася, рідної мови та народного фольклору, звичаїв і традицій., В. Сухомлинський здійснював патріотичне виховання на основі гармонійного взаємозв'язку інтересів особистості і держави. І. Бех та К. Чорна наголошують на ролі національної ідеї у формуванні громадянина-патріота України, вони вважають, що сьогодні ідеалом справжнього національного проекту та української національної ідеї є ідеал справжнього українця - громадянина-патріота, демократа, гуманіста.

2. Патріотичні почуття у дошкільників ґрунтуються на їхній зацікавленості у найближчому оточенні (сім'ї, батьківському будинку, рідному місті, селі), яке вони спостерігають щодня і розглядають як своє, рідне, нерозривно пов'язане з ними. Важливе значення для виховання патріотичних почуттів у дітей дошкільного віку має приклад дорослих, оскільки вони раніше сприймають певне емоційно-позитивне ставлення, ніж засвоюють знання. Основними напрямками патріотичного виховання є: формування уявлень про сім'ю, родину, рід і родовід; вивчення рідного краю; ознайомлення з явищами суспільного життя; поглиблене знайомство з історією держави та державними символами; ознайомлення з традиціями та культурою свого народу; засвоєння знань про людство.

3. Основними формами та методами національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами народознавчого матеріалу є гра (дидактична гра), словесний метод (вивчення та обігрування малих фольклорних творів), не менш суттєвими є практичні методи, зокрема екскурсії та організовані свята і розваги відповідно до обрядового календаря. Дуже

важливим фактором при використанні українських національних традицій у вихованні дошкільників визнані були такі методи, форми і прийоми роботи: бесіди, спостереження, розповіді, конкурси, свята, розваги, екскурсії, ігри, залучення дітей до самостійної роботи по виготовленню різних простіших виробів, пов'язаних з народними традиціями.

4. Для визначення рівнів національно-патріотичної вихованості дітей старшого дошкільного віку було проведено педагогічний експеримент на базі ЗДО № 28 м. Чернігова. Дослідно-експериментальною роботою було охоплено 39 дітей старшого дошкільного віку. Протягом експерименту було використано такі методи як спостереження (виключне), інтерв'ювання, гра, спеціальні методики діагностики компонентів патріотичної вихованості. За результатами констатувального експерименту було з'ясовано що 44% дітей мають достатній рівень, . 41% - середній рівень, 13% - високий рівень та 2 % низький рівень сформованості знань, умінь та навичок з національно-патріотичного виховання,

5. Для підвищення рівнів національно-патріотичного виховання було впроваджено систему форм та методів з використанням народознавчого матеріалу у формуванні особистості громадянина України, тобто дошкільникам було запропоновано різні види діяльності з опорою на народознавчий матеріал. А саме, дидактичні ігри, бесіди, вірші, приказки, імпровізована подорож патріотичної спрямованості тощо. Після впровадження запропонованої роботи та проведення формувального експерименту, результати сформованості національно-патріотичного виховання значно покращились. А саме, 16% дітей мають середній рівень сформованості національно-патріотичного виховання, 46% - достатній рівень та 38% - високий рівень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Д. Чорна К. Програма патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. Київ. 2014. 29 с.
2. Бех І. Д., Чорна К. І. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. *Гірська школа українських Карпат: наук.- метод. журнал*. 2015. № 12-13. С. 26–37.
3. Беленька Г. Місце музейної педагогіки в освітньому процесі сучасного дошкільного навчального закладу. *Збірник наукових прац. Вип. 18 (№1)*. 2015. С. 396-400.
4. Богуш А. М., Лисенко Н. В. Українське народознавство в дошкільному закладі. Київ, 2004. 407 с.
5. Богуш А., Гавриш Н. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі : підручник для ВНЗ. Київ, 2008. 408 с.
6. Богуш А. Національно-патріотичне виховання в українському дитячому садку : концепція Софії Русової та сьогодення. *Дошкільне виховання*. 2016. № 2. С. 2-6.
7. Боришевський М. Й. Національна самосвідомість у громадському становленні особистості. Київ: СКО-Беркут, 2002. 64 с.
8. Братанова Л., Ніжнік О. Екологічний проект «Станьмо миром за природу». *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2013. №10. С. 23-27.
9. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол.ред. В. Т. Булес. Київ, 2004. 1440 с.
10. Вишневський О. І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: посібн. для студентів вищих навчальних закладів. Дрогобич: Коло, 2003. 528 с.
11. Дитина. Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту В. О. Огневюк ; авткол. : Г. В. Беленька та ін. ; наук. ред. Г. В. Беленька, М. А. Машовець; Мін. осв. і науки України, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. Київ: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. 304 с.

12. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посібн. Київ, 2004. 351 с.
13. Дронова О. О. Педагогічна технологія формування національного типу особистості в старшому дошкільному віці засобами народного мистецтва. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти : Зб. наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету*. Вип. 1 (44), 2011. С. 21-25.
14. Каплуновська О. Орієнтири патріотичного виховання: особливості організації роботи з дошкільнятами. *Дошкільне виховання*. 2015. № 8. С. 8-11.
15. Каплуновська О. Україна – моя Батьківщина. Парціальна програма національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку / О. М. Каплуновська та ін.; за наук. ред.. О. Д. Райпольської. Тернопіль : Мандрівець, 2016. 72 с.
16. Коменський Я. А. Вибрані педагогічні твори: в 2-х т.. Київ, 1982. 656 с.
17. Кіндрат В. К. Патріотизм В. О. Сухомлинського / В. К. Кіндрат. *Зб. матеріалів III Всеукраїнських пед. чит. Василь Сухомлинський і сучасність*. Вип. 3. Умань, 1996. – С.29-31.
18. Основи краєзнавства: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / кол. авт.; за заг. ред. чл. кор. НАНУ О.П. Реєнта. Харків, 2016. 276 с.
19. Лосюк П. Регіональний етнографічний компонент у сучасній школі (на прикладі Гуцульського регіону). Снятин, 2007. 160 с.
20. Логвиненко І. Посібник патріотичного виховання в ДНЗ / уклад. І.І. Логвіненко, О.С. Тарасова, О.О. Христич, Л.А. Швайка. Харків, 2016. 463 с.
21. Матвієнко С. І. Методичні основи патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку. Соціально-моральне виховання: дослідно-технологічні аспекти: навчально-методичний посібник для студентів педагогічних спец. / укл.: О.Л.Кононко, С.І. Матвієнко, Н.П. Пихтіна, А.М. Аніщук, Л.В. Бобро, О.В. Лісовець; за заг. ред. О.Л. Кононко. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя. 2020. С. 249-310.
URL:
<http://lib.ndu.edu.ua/dspace/bitstream/123456789/1907/1/%D0%9C%D0%B5%D1%>

82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD%D1%96%20%D0%BE%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%20%D0%BF%D0%B0%D1%82%D1%80%D1%96%D0%BE%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%B2%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%B4%D0%BE%D1%88%D0%BA%D1%96%D0%B%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D1%96%D0%B2_%D0%9C%D0%B0%D1%82%D0%B2%D1%96%D1%94%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%A1..pdf

22. Матвієнко-Гарнага Ф. Краєзнавство і краєзнавча робота. *Краєзнавство. Географія. Туризм*. 2008. № 40. С. 2–11.

23. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка: навч. посібник. 2-е вид. Київ, 1999. 350 с.

24. Проектні технології у дошкільному навчальному закладі. Харків, 2009. 204 с.

25. Педагогічний словник для молодих батьків / АПН України. Ін-т пробл. виховання, Держ. центр соц. служб для молоді; Авт. колектив: Т. Ф. Алексеєнко, Л. В. Артемова, Н. І. Баглаєва. Київ, 2002. 244 с.

26. Савченко Л.Л. Суспільно-політичні, соціально-економічні та культурні умови підготовки майбутніх вихователів до патріотичного виховання дошкільників (1985-2012 рр.). *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка*. Вип. 140. Чернігів: ЧНПУ, 2016. С. 386 – 391.

27. Савченко Л.Л. Підготовка майбутнього вихователя до патріотичного виховання дошкільників крізь призму поглядів В.О. Сухомлинського. *Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя*. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2015. № 4. с.227-231.

28. Солонська А.А. Батьківсько-виховательська взаємодія як чинник патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Київ, 2021. URL: https://ipv.org.ua/wp-content/uploads/2021/04/Solonska_dis.pdf

29. Стьопіна О. Г. Виховання патріотизму у студентської молоді засобами мистецтва: автореф. дис... канд. пед. наук. Луганськ, 2007. 23 с.
30. Сухомлинський В. О. Народження громадянина. Вибр. твори : У 5-ти т. Київ: Радянська школа, 1980. Т. 3. Київ, 1980. С. 327-337.
31. Тімець О. В. Краєзнавство і туризм. Київ, 1999. 120 с.
32. Токаренко Н. Проектна діяльність з дітьми старшого дошкільного віку. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2013. Вип. 10. С. 10-18.
33. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори : в 2-х т. ; редкол. : В. М. Столетов (голова) та ін. Київ, Т. 1. 488 с.
34. Шаповал Л. Формування національної свідомості дошкільників засобами музейної педагогіки. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2009. № 4. С. 11.
35. Якименко С. І. Формування світогляду у старших дошкільників та молодших школярів в освітньо-інтегрованому середовищі: теорія та практика. Монографія. Київ, 2017. 640 с.
36. Виступ на теоретичному семінарі з теми: «Сучасний погляд на патріотичне виховання в ЗДО» *Всеосвіта*: веб-сайт. URL: <https://vseosvita.ua/library/sucasnij-poglad-na-patrioticne-vihovanna-v-zdo-110290.html>
37. Від народознавства – до свідомого патріотизму. *На урок*: веб-сайт. URL: <https://naurok.com.ua/vid-narodoznnavstva-do-svidomogo-patriotizmu-vihovannya-ditey-na-tradiciyah-ukra-nskogo-narodu-115521.html>

ДОДАТКИ

Додаток А

Бесіда

1. Що таке Батьківщина?
2. Що я знаю про свою Батьківщину?
3. Чи ти знаєш коли День незалежності України?
4. Чи пишаєшся ти своєю країною? Якщо так, то чим саме
5. Які ти знаєш звичаї та традиції народів України?
6. Чи ти знаєш звідки походить назва Чернігів?
7. Які легенди про наше місто ти знаєш?
8. Яких видатних людей України та рідного краю ти знаєш (письменників, поетів, захисників України тощо)?

Методика «Державні символи України» (за Л. Шкретієнко)

Мета – виявлення знань дошкільників про державні символи України.

Дітям пропонується з цілого ряду карток, на яких зображено прапори та герби різних країн, якнайшвидше вибрати ті, на яких зображено прапор та герб України. Надалі експериментальна робота доповнюється обговоренням таких питань

- «Що означає герб України?»,
- «Чому для прапора України вибрано саме такі кольори?»
- «Які державні символи України ти ще знаєш (гімн України)»
- «Як треба ставитися до державних символів України?».
- «Як потрібно поводитися, коли звучить гімн?»
- «Де ви ще чули цю мелодію?»

З метою розширення можливостей діагностування обізнаності дітей символікою українського народу, відповідно до логіки експериментальної частини дослідження, можна проводити роботу за картками, на яких зображені символи України (вишитий рушник, калина, соняшник, лелека тощо).

При оцінці відповідей дітей ураховуються аргументованість відповідей, емоційність висловлювання.

Відповіді дітей оцінюються за трибальною системою:

3 бали (високий рівень показника) – знання символів України, повні, емоційні висловлювання своїх думок з приводу їх застосування;

2 бали (середній рівень показника) – несистематизовані уявлення про значення символів України та стосовно їх застосування;

1 бал (низький рівень показника) – фрагментарні уявлення про значення символів України, небажання брати участь у виконанні завдання.

Приклад куточка краєзнавства для дошкільного віку

Дидактичні ігри та вправи з патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобом краєзнавства

Гра "Державні символи":

Мета цієї дидактичної гри полягає в розширенні знань дітей про державні символи України, такі як Герб, Прапор і Гімн, а також про герб свого міста. Головною метою є виховання в дітей поваги до цих символів та почуття приналежності до свого народу.

Для проведення гри необхідно використовувати зображення Герба та Прапора України, а також герба рідного міста. Діти по черзі розглядають ці зображення, описують їх та пояснюють значення цих символів.

Гра "Найдорожче":

Мета цієї гри полягає в формуванні у дітей поняття "Батьківщина" і в розкритті його загальної сутності, а саме того, що для людей з різних країн і різних національностей їхній рідний край є чимось дорогим, аналогічно до того, як вони ставляться до своєї матері. Основною метою є виховання любові до рідної землі.

Під час гри, вихователь ставить питання дітям про те, що б вони хотіли отримати від своєї матері, якщо опинилися б далеко від рідного дому. Діти розмірковують і діляться своїми відповідями з іншими дітьми.

Гра "Обереги мого краю":

Мета цієї дидактичної гри полягає в поглибленні знань дітей про обереги свого рідного краю. Гра також вчить дітей розповідати про ці обереги, розуміти їх символічне значення, та сприяє вихованню почуття належності до українського народу і його духовної та моральної культури.

Для проведення гри, можна використовувати розрізані на частини зображення калини, верби, рушника, віночка та вишиванки. Дітям роздають різні

картинки, і їм потрібно скласти предмет з цих частин, після чого кожен розповідає про свій оберіг.

Гра "Відгадай свято":

Мета цієї гри полягає в ознайомленні дітей з українськими народними святами, навчанні їх розпізнавати та називати, а також в розповіді про символічне значення свят та пов'язані з ними традиції.

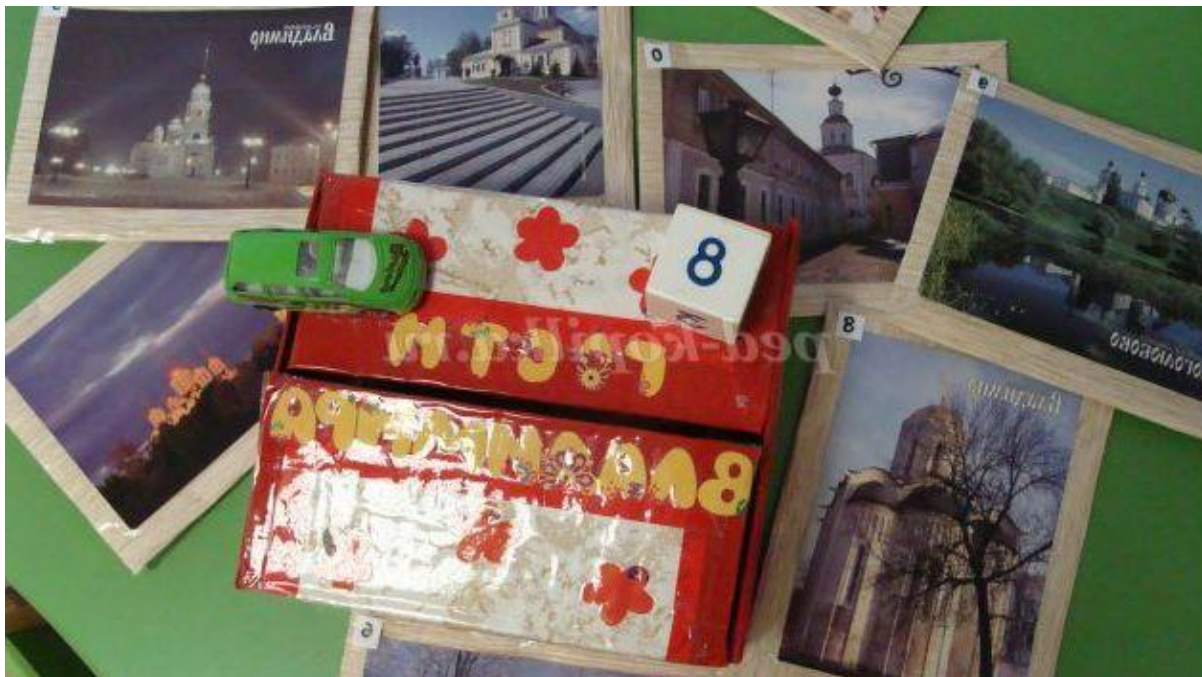
Для проведення гри можна використовувати великі картки з зображеннями свят, такі як "Святого Миколая," "Великодня," "Івана Купала," "Різдва," і "Масляної." Також використовуються маленькі картки з фрагментами атрибутів свята. Дітям роздають великі картки, і їм потрібно підібрати відповідні маленькі картки відповідно до теми свята.

Мовленнєва вправа "Народні перлини":

Мета цієї вправи полягає в розширенні знань дітей про Батьківщину та усну народну творчість, таку як прислів'я та приказки. Вправа також сприяє розвитку пізнавального інтересу до цих творів та вихованню ціннісного ставлення до рідного краю.

Для проведення вправи використовуються прислів'я та приказки. Діти можуть спробувати розгадати їхнє значення та обговорювати їх разом з вихователем.

Дидактична гра "Гості міста"

Дидактична гра "Знайди пару"

Дидактична гра "Збери картинку"

